

Riadenie výživy vojsk v poľných podmienkach

Pravidelné stravovanie a hodnotná výživa bude v budúcej možnej vojne jedným z rozhodujúcich faktorov udržania bojaskopnosti vojsk, zvlášť za použitia zbraní hromadného ničenia, vytvorením širokých priestorov zamorenia (čo prakticky vylučuje na stupni útvaru a zväzku možnosť využitia miestnych zdrojov potravín). Keď k tomu pripočítame ešte široké zamorené pásma v hlbokom tyle, zložitost dopravy a ochrany tak citlivého materiálu ako sú potraviny, prideme k záveru, že riešenie otázky riadenia výživy vojsk v poli je jednou zo základných a limitujúcich podmienok vedenia boja a operácie.

Výnimočnosť a zložitost proviantnej služby vychádza zo skutočnosti, že okrem zásobovacej činnosti (čo je povinnosťou i iných materiálových zložiek armády) má táto služba za úlohu priamo v bojových podmienkach i prípravu teplej stravy (čo je výrobnou činnosťou) a to denne, bez ohľadu na druh bojovej činnosti, zložitost situácie, spôsob a dobu vedenia boja a operácie, povetnostné a terénne podmienky, ako i druh používaných bojových prostriedkov. Okrem toho služba musí zabezpečiť i poľnú potravinársku veľkovýrobu, svojou hmotnosťou veľkého množstva chleba a mäsa priamo v poli.

Len tieto základné skutočnosti vyžadujú od orgánov proviantnej služby pri plánovaní, vlastnom riadení výživy a jej realizácii, vysoké nároky na odborné znalosti a často i mimoriadne pracovné a

organizačné úsilie nielen odborných, ale i tylových a veliteľských orgánov.

Skôr než sa vyjadrím k riadeniu výživy z hľadiska jej plánovania a racionalizácie, považujem za potrebné uviesť, čo pod zúženým pojmom racionálna výživa v poľných podmienkach rozumieme. Zmyslom racionálnej výživy v poli je dosiahnutie vhodného zloženia potravín v strave, ktoré by optimálnym spôsobom uhradzovali svojou kalorickou a nutričnou hodnotou fyziologické (výživové) požiadavky stravovania vojsk. Tieto požiadavky musia byť pritom v súlade so senzoričnými vlastnosťami pripravených pokrmov, odpovedať chutným návykom stravovaných (obľúbenosť či neobľúbenosť jedál) a zabezpečovať maximálnu efektívnosť vo využití dostupného sortimentu potravín.

Racionálna výživa vojsk v poľných podmienkach musí však vychádzať z možnosti a úrovne racionalizácie výživy v celej našej socialistickej spoločnosti.

V posledných päťročniciach môžeme sledovať cieľavedomú tendenciu racionalizovať výživu obyvateľstva ČSSR, čo v podstate znamená uplatniť najnovšie vedecké poznatky vo výživovej politike štátu a v širokej praxi potom zabezpečenie hodnotného a zdravého stravovania ľudu. Z aktuálnych politických dokumentov tomuto nasvedčuje Rezolúcia XIV. zjazdu KSČ, zvlášť Smernica XIV. zjazdu KSČ k plátemu päťročnému plánu rozvoja národného hospodárstva, spolu s uzneseniami ÚV KSČ

z 19. 2. 1972 o ďalšom rozvoji ekonomiky a zo 14. 4. 1972 o ďalšom rozvoji poľnohospodárstva a potravinárskeho priemyslu.

V týchto dokumentoch je zdôraznená potreba zosilnenia vplyvu socialistickej ideológie vo všetkých oblastiach života spoločnosti, nutnosť dynamického a proporcionálneho rozvoja nášho hospodárstva pri plnom využití vedeckotechnického pokroku, s cieľom dosiahnuť ďalšieho rastu hmotnej a kultúrnej úrovne ľudu, pri súčasnom rozvoji socialistickeho spôsobu života. Rozvoj poľnohospodárskej výroby je pri tom považovaný za nevyhnutnú podmienku proporcionálneho a efektívneho rozvoja národného hospodárstva a jeho hlavnou úlohou je zabezpečiť prírastok potreby potravín a to hlavných druhov z vlastnej výroby, pri súčasnom zlepšovaní kvality, nutričnej hodnoty a balenia potravín.

Z toho vyplýva, že uspokojovanie potrieb obyvateľstva predstavuje jednu z hlavných politických, ekonomických a i výchovných úloh spoločnosti. V uspokojovaní komplexu materiálnych potrieb obyvateľstva pripadá významná úloha uspokojovaniu jeho výživových potrieb, pričom racionálna výživa predpokladá vyváženú spotrebu celého potravinárskeho sortimentu potravín, respektíve vyváženú spotrebu živín.

Racionálna výživa je preto dôležitým predpokladom zabezpečenia zdravia, reprodukcie pracovnej sily, s priamym vplyvom na rozvoj socialistickej osobnosti jednotlivca. Dôsledné poznanie výživových vlastností a tým i užitočnej hodnoty potravín na strane druhej, predstavuje poznanie základných nástrojov vedecky zdôvodnenej výživovej politiky v socialistickej spoločnosti. Pri jej realizácii ide v podstate o neustále sa prehlbujúci a zdokonaľujúci sa proces racionalizácie výživy obyvateľstva, uskutočňovaný za jeho objektívnej a uveďomejšej súčinnosti v oblasti spotreby a čiastočne i v oblasti výroby potravín.

Podľa získaných poznatkov môžeme konštatovať, že celkový proces racionalizácie výživy obyvateľstva je veľmi zložitým a náročným problémom už v podmienkach mierového spôsobu života. Obtiažnosť tohto procesu sa však mnohokrát znásobí v podmienkach prípadnej vojny, čo sa prejaví hlavne v tom, že obyvateľstvo bude navyknuté na určitú postupne sa rozvíjajúcu racionalizáciu výživy, ktorá v podmienkach vojny sa dostane do rozporu s realizačnými možnosťami, ktoré nemusia byť vyvolané len nedostatkom objemu potravín, ale zvlášť ich kvalitou a spôsobom použitia.

V oblasti vedy o výžive a vedy o potravinách sa nashromažďilo pre uskutočnenie racionálnej výživy v katastrofických podmienkach mnoho poznatkov o nutričnom stave a potrebách obyvateľstva a v zásade i o cestách vyrovňania prípadných disbalancií. Taktiež poľnohospodárske a potravinárske vedy disponujú mnohými poznatkami o spôsoboch prvovýroby a spracovania vlastných potravín v týchto podmienkach.

Z pohľadu potrieb armády môžeme povedať, že racionalizácia výživy a jej riadenie v zložitých poľných podmienkach sa postupne formuluje ako interdisciplinárna oblasť, v ktorej musí spolupracovať vedľa vojenských odborníkov i rad odborníkov pôvodne klasických vedných disciplín a že táto spolupráca podnecuje mnohé nové prístupy k účelovej syntéze rozsiahlych a rôznorodých faktorov v prospech ľudského činiteľa, čo sa postupne stáva náplňou funkcie proviantnej služby — ako nástroja vojenskej nutričnej ekonomiky.

Vychádzajúc z týchto poznatkov a zo stupňa súčasného poznania danej problematiky, zisťujeme, že pokiaľ ide o podmienky racionálnej výživy v poli, budeme pod týmto (zúženým) pojmom rozumieť predovšetkým naplnenie kalorických a nutričných hodnôt výživy, ktoré sú v podstate jej jadrom.

Aby sme mohli tieto požiadavky v zložitom vojnovom období realizovať, musíme mať už v mieri vypracované zásady riadenia výživy, ktoré sa však pod vplyvom rozvoja spoločnosti i ozbrojených síl sústavne zdokonaľujú a prehlbujú.

Medzi základné faktory riadenia racionálnej výživy v poli, ktoré sú pripravené už v mieri, patria:

- rozpracované, stanovené a doporučené výživové normy a normy stravných dávok potravín a prídavkov, ktoré vo svojom súhrne zabezpečujú pokrytie základných kalorických a nutričných potrieb výživy,

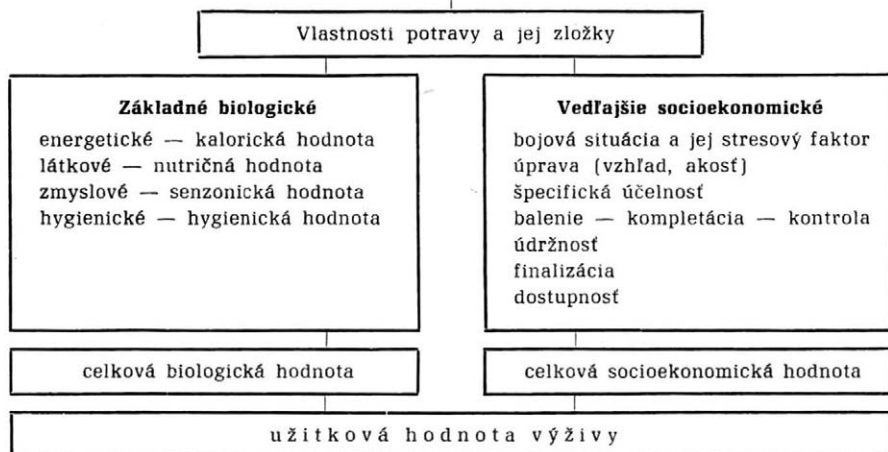
- správne rozloženie a udržiavanie kvalitných zásob proviantu na jednotlivých organizačných stupňoch,

- perspektívne zaistenie dodávok proviantu (v príslušnom množstve, sortimente, mieste a čase) z výrobných závodov národného hospodárstva, podľa spracovaných plánov,

- zabezpečenie pravidelného prísunu proviantu v zodpovedajúcom množstve a sortimente, i v zodpovedajúcej nutričnej i kalorickej hodnote,

- odborná preškolenosť a precvičenosť pracovníkov proviantnej služby v uplatňovaní správnych zásad výživy vojsk v poľných podmienkach,

POTREBA VÝŽIVY

Obr. 1

— zabezpečenie perspektívneho rozvoja nových progresívnych prvkov poľnej proviantnej techniky, vyvinutie a zavedenie vhodných obalových materiálov, ktoré zabezpečia ochranu materiálu proti ZHN, i pred poveternostnými vplyvmi a taktické s cieľom predlžovania doby skladovateľnosti proviantu, zjednodušenia manipulačných procesov s využitím vhodných paletizačných a kontejnerizačných prostriedkov,

— v poslednej dobe jedným z vážnych opatrení je rozpracovanie zásad plánovania výživy a zabezpečenia potrebného množstva a sortimentu zásob v príslušných plánoch z hľadiska skutočných potrieb pre stravovanie vojsk v poli **matematickými metodami**, využitím najmodernejšej výpočtovej techniky.

Tieto predpoklady vytvárajú už v mieri podmienky pre pripravenosť proviantnej služby na splnenie jej poslania v poli, t. j. zaistenie plynulého a hodnotného stravovania vojsk pri dodržiavaní základných racionalizačných zásad výživy.

Zložitost vedenia vojny však bude vytvárať i také podmienky, kedy z hľadiska bojovej činnosti, narušenia prísunu, alebo vyradenia zásob, respektíve prostriedkov poľnej proviantnej techniky, si vynútiť také riešenia, kedy budeme vojská zabezpečovať prednostne len po stránke kvantitatívnej, t. j. pokrytím kalorických potrieb výživy, avšak hneď v ďalšom — v dobe doplnenia zásob, operačných prestávok, vyvedením do druhého sledu, sú-

stredenie a pod. — musíme zabezpečiť i hladisko základu racionálnosti výživy, t. j. potrebnou úhradou nedostávajúcich sa nutričných hodnôt. Príklady z Veľkej vlasteneckej vojny nám ukazujú, že nutnosť dopĺňovania nutričných faktorov, hlavne vitamínu „C“ viedla i ku využívaniu vhodných a dostupných miestnych zdrojov — ako boli výťažky z ihličia stromov a pod.

V podmienkach vojny musíme počítať s tým, že budú a nakoniec i musia byť rešpektované základné požiadavky racionálnej výživy, minimálne z pohľadu starostlivosti o zdravie vojsk. I keď z hľadiska budúcej vojny pôjde vzhľadom k predpokladanej dobe jej trvania relatívne o krátke obdobie, musíme vidieť, že pôjde o zabezpečenie prevažne mladej generácie, kde nerešpektovanie aspoň základných výživových požiadaviek (faktorov) by malo následne neblahý vplyv.

Preto i v poľných podmienkach musí v rámci racionalizácie výživy platiť dodržiavanie týchto vzťahov — viz **obr. 1**.

Súčasná úroveň potravinárskeho priemyslu spolu s poznatiami v oblasti vedy o výžive už umožňujú, aby potraviny, ktoré v živinách alebo iných faktoroch nedosahujú doporučené hodnoty, boli chýbajúcimi zložkami **reštituované** (doplnené na pôvodnú normu), v prípade zvýšenej potreby niektorými z faktorov i **fortifikované** (obohacované napr. tukmi, vitamínmi „A“ a komplexom „B“, ovocné a zeleninové konzervy vitamínom „C“ a pod.).

V súčinnosti so zdravotnou službou bude treba v týchto zložitých podmienkach riešiť i možnosť dostatočnej **dotácie** medikamentálnych preparátov PER OS (formou tablietiek a pod.). V tomto zmysle pôjde hlavne o vitamínové krytie, ktoré je dosť kritickým miestom výživy i v mierovom stravovaní, zvlášť v zimnom období a o to náročnejšie bude v poli, kde sa priamo počíta s dopĺňovaním niektorými konzervovanými druhmi potravín (konzervovaná zelenina, sušené zemiaky), väčšieho počtu konzervovaných jedál, kde konzervujúcim technologickým procesom je množstvo vitamínových zložiek podstatne znížené.

Pri posudzovaní týchto požiadaviek počítame s tým, že pod vplyvom pôsobenia bojových prostriedkov, hlavne ZHN, bude narastať psychické zaťaženie vojsk a tým i väčšia náročnosť na dotácie vitamínových zložiek (zvlášť vitamínov skupiny „B“), čím proviantná služba stupňom racionalizácie výživy sa bude spolupodieľať na ovplyvňovaní nálad, myšlienok, citov — teda morálneho stavu vojsk, pri nesmiernej fyzickej ale hlavne psychickej záťaži.

I keď reštitúcia, fortifikácia ako i dotácia sú ekonomicky náročné, bez nich dosiahnutie optimálnej racionálnej výživy vojsk v poli je takmer nemožné, zvlášť v niektorých obdobiach vojny, alebo pri veľmi zložitých bojových a tylových situáciách.

Takéto situácie v poli musíme predvídať a musíme im už v období plánovania venovať zvláštnu pozornosť využitím doteraz menej známeho činiteľa — definovanej a kvantifikovanej **nutričnej hodnoty** potravín, pod ktorou rozumieme hodnotu danej potraviny s ohľadom na jej obsah živín, ich využiteľnosť s ohľadom na výživové potreby človeka. Nutričná hodnota potravín je teda hodnota danej potraviny s ohľadom na jej obsah využiteľných živín a výživovou potrebou človeka a formuluje sa obecným vzťahom:

$$NH \text{ v } \% = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \frac{n}{c_i \cdot k_i} \cdot \frac{100}{d_i}$$

n = počet výživových faktorov,

c = koncentrácia,

k = koeficient využiteľnosti,

d = denná potreba príslušného výživového faktoru.

Riadenie a tým i plánovanie výživy bude vo vojnovom období realizované v podstate prísunom zásob potravín. Na najnižšom stupni — na hospodárskej výdajni (kde sa realizuje úsilie celej proviantnej služby), kde sa hromadne pripravuje teplá strava, môže dôjsť vlastne už len ku zmene predpokladaného pokrmu danou variabilitnosťou dodaného proviantu.

Ku zabezpečeniu opodstatneného stánovenia príslušného množstva zásob potravín a ich skladby na pokrytie stravej dávky podľa príslušných predom spracovaných plánov, využívame **matematického projektu**, ktorý svojou možnosťou variantného riešenia vytvára predpoklad i pri nedostatku niektorej potraviny, riešiť jej zámenou inou a to už s ohľadom a dokonca s prepokladom vytvárania určitých komplexov, ktoré svojím obsahom, obalom, možnosťou paletizácie a kontejnerizácie budú spĺňať požiadavku zaistenia základných prvkov racionálnej výživy v poľných podmienkach.

Záverom chcem povedať, že som chcel podať len stručnú informáciu o zložitostiach služby proviantného zabezpečenia v súdobej vojne spolu s naznačením niektorých oblastí riešenia danej problematiky, ktoré sú čím ďalej tým viac pre poľnú službu dominujúcimi. Ide o komplex celkom odlišných disciplín, ktoré však v interdisciplinárnej súvislosti sa snažia najst východisko — a to je zabezpečenie správnej výživy a pravidelného a nezávadného stravovania i za sťažených, kritických a katastrofických poľných podmienok.

Ku realizácii tejto náročnej úlohy plne napomáha naše socialistické zriadenie, ktoré svojim centrálnym plánovaním rozvoja národného hospodárstva, progresívnym vývojom celej našej spoločnosti vytvára podmienky k tomu, aby proviantná služba v rámci ČSLA sa aktívne spolupodieľala náplňou svojej činnosti na zvyšovaní obranyschopnosti našej zeme.